

Nemzeti Társalkodó.

Julius' 14-dik napján 1832.

E g y P a p.
(Útazási Töredék)

(Végzet).

Minden háznépnek erkölcsi és gazdasági állapotjáról, protocollumot vitt a' pap, nyolcz nagy kötetet láttam így bé írva in folio, melyekbe kinek kinek szép és rút tettei fel voltak jegyezve; sok szép, legtisztább erkölcsi cselekedeteket olvastam belőlek, melyeknél Lafontaine Románjaiban sem található szebbeket. — Koldulás sehol sem volt. A' szegények felsegállítására egy külön cassát állított, melynek nevelésére idegen helyeken-is segedelmeztetett a' pap; 's az a-lamisna kiosztogatásában bizonyos meghatározott módot követett. Eleséget vett a' pénzen; 's azt osztogatta-ki, de nem ingyen, hanem fél, vagy harmad rész árron; a' bé jövő pénzen újra eleséget vett, 's azt hasonló módon osztotta-ki. Ilyen módon a' segedelem tovább tartott, 's a' szegény a' lehetőségig munkálódott élelme megszerzésére, 's nem szokott munkátlansághoz. Az eladó-

sodott szegény alamisnájából mindenkor valami keveset visszatartott, adóssága lefizetésére. Láttam ilyen módon 60 — 70 frank adósságát lefizettetni a' szegénynek, 's utoljára annak lefizetéséről a' nyugtatókat elémutatván, a' szegény nem talált elég szót áldani jó papját, ki az adósságot, tudta és megszorítása nélkül lefizette. A' valóságos és tehetetlen szegény meghatározására több pontokat vett-fel, u. m. annak erkölcsi characterét, korát, egészséges voltát magának és házanépének; gyermekeinek számát, 's életkorokat; mind ezen pontokat számokba határozta-meg, nem különben characteri hibáját is, 's ezeknek számát ki vonván az felsőből, a' megmaradott szám lett alapja, az alamisna mennyiségének. Ilyen módon a' becsületes és hibáján kívül elszegényedetten inkább segített, mint a' korhel és erkölcstelen szegényen. Ha valami jó tselekedetet meglátott, vagy hallott; azt valami kis ajándékkal, pénzzel, vagy imádságos, énekes-könyvvel megajándékozta, vagy egyébként kiműtatta tetszését. Egykor a' falun kívüli sétálásunban, elől talál két kis gyermeket, kik jó szántokból csupa időtöltésből a' falu útjáról a' köveket szedték, targonczába rakták, 's az út félre hordották. A' pap maga elvette a' teli targontzát tőlök, az útfélre taszította, kitöltötte, 's vagy kétszer újra megrakatta vele. Nem kellett a' gyermekeknek több öröm munkájukhoz, mint a' papnak ezen cselekedete. Szokásba hozta ezen Falukban a'

pap, hogy a' szegények számára vasárnaponként dolgozzanak, 's láttam magam egy vasárnap délután, hogy öt pár ifju ember ekebe fogódzva, egy szegény aszszonynak a' földjét szántották, maga pedig utánok krumplival bévetette. Az ilyen cselekedetek nem ritkák, 's a' pap írott protocollumaiból többeket olvastam, melyekre öröm könyvek hullottak szemeimből. —

Az Isteni tiszteletre nézve-is vitt bé némely rendtartásokat, melyeket sehol másutt nem láttam. A' vasárnapi templomozás rendre tartatik az öt faluban. Először énekelnek, azután imádkozik a' pap a' templom közepén álló asztal mellett, ez végződván, egy kis beszédet tart. Ezután a' nagy leányok kiállván a' templom közepére azokkal Söltárokat mondat-el, mindenik leány csak egyegy rendet mondván, számba veszi ott vannak é mind a' confirmált legények és leányok. Ennek vége lévén ismét énekelnek, melyet a' hol van, fuvó musika accompagniroz. Ezután feláll a' cathedraba a' pap, 's prédikál, de az ő predikatioja nem a' Homiletica rendszabási szerént kidolgozott munka, hanem egy bizodalmas beszéd valamely vallási czikkelyről, melyet világosit sok a' közönséges és maga életéből vett esetekkel. Egykor p. o. mikor én-is hallottam, az embernek újjá születéséről beszélt, hogy annak lassan és lépcsönként kell meg esni, mint a' selyem-bogár által változásának; 's

elbeszélte a' selyem-bogár' egész természet históriáját, tartása módját, hogy maga ifjú korában mennyit bibelődött vele, 's több e' felét. Végre újra könyörög térdre esve, a' mint itt mindenütt közönséges szokás; — ha van keresztelendő, keresztel. Ezután a' széljel hordozott perselyekbe bégyült pénzt számba vészi, magának feljegyzi, 's a' nép eloszlik. Ekkor elé állanak az ifjú legények, 's velek hasonló módon mint a' leányokkal 'soltárokat mondat-el, 's ezzel vége a' templomozásnak. Vasárnap dél után nem templomoznak, hanem a' gyermekeknek Catechisatio tartatik, egy kis rövid énekléssel és imádsággal. A' helyett van a' nagyoknak a' *Reunion* név alatt tartatni szokott vasárnapi gyűlések privát házaknál, a' hol énekelnek, imádkoznak, vallásos, 's más közhasznú dolgokról egymás között beszélgetnek, a' Bibliából és más vallásos könyvből olvasnak; ha a' pap megjelenhetik, maga a' pap olvas, ha nincs jelen, akarki más. Ilyen *Reunion* külön tartanak a' fejeznépek, külön a' férjfiak; — Én egy férjfi *Reunionban* voltam jelen, melyben a' papnak megélemedett fia volt az imádkoztató, a' ki mint missionárius Muszkaországban sokáig lakott. Ilyen gyűlések van minden pénteken mind a' két nembeli német halgatónak a' pap házánál; a' pap a' maga rendes házi köntössében beszédet tart nekik, énekelnek, imádkoznak. Ezen gyűlések alatt, valamint a' vasárnapi és hétköznapi Isteni tiszteletek alatt is, a' halgatok na-

gyobb része, aszszony 's férjfi egyaránt — valami kézi munkát dolgoznak, rendszerént strimflit kötnek, 's az ilyen munka a' szegények számára menyen. — Hétköznap csak egyszer mennek templomba az emberek, Waldersbachban tsötörtökön, más faluban más napon, mégpedig egyik csötörtökön csupán a' férjfiak, máson csupán az aszszonyok; 's ilyenkor a' harangozó, 's éneklő kötelességét is aszszony viszi. A' templomban mindnyájan strimflit kötnek. Énekelnek, imádkoznak, a' pap beszédet tart, olyan fogásból mint már féljebb említett, csak hogy az aszszonyoknak inkább aszszonyokat, a' férjfiaknak férjfiakat illető dolgokról beszél, és tanít. — Az Ur' asztala mindenkor meg van terítve, 's a' kinek tetszik minden csötörtökön élhet az Uri Sz. vatsorával. Több tángyérre kenyéret, 's ostyát téssen a' pap, azok székenként körül hordoztatnak, ki-ki a' melyikből tetszik tör egy darabotskát, kezében tartja míg a' tángyérok az asztalra vissza nem tettek, ekkor a' pap mondja: *egyétek 'sat.* 's maga is vevén, mindnyájan megeszik a' kenyéret. — A' kehely vételére egyenként elé járulnak az asztal mellé a' paphoz. Végre imádkoznak, énekelnek, 's eloszlanak a' templomból. A' papnak fizetése a' dézma, melyről mindjárt szólok, azonkívül semmi papi szolgálatért: mint esketésért, keresztlésért, temetésért, 'sat. fizetést nem veszen, hanem ingyen teszi, éppen úgy tartván azokat papi kötelességének mint a' templom-

ban való imádkozást. Az iskola mesternek is minden háznép egyaránt fizet; a' ki hat vagy több gyermekét jártatja iskolába, éppen annyit mint a' ki csak egyet, vagy egyet sem jártat, tehát a' gyermek taníttatással nincsen semmi költség különösen egybe kötve.

A' költséget kívánó rendszabások kivitelére, 's fentartására felállította a' pap — az Ó Testamentomból vévén a' példát — a' dézmát, maga menvén ebben is cselekedettel jó például elől; mindenből t. i. a' mit beveszen akarmely név és forma alatt, ajándékba vagy fizetésébe, három dézmát ad-ki 's tészen külön iskatulyába félre. — Az első iskatulyába teszi jövedelme becsének tizedét, másodikba kilencedét, harmadikba nyolczadát. — Ugyan ezt cselekszi minden más házi gazda. — Minden iskatulyából mikre kelljen költeni, meg van határozva: úgymint az első dézma fordittatik templomok, iskolaházak építésére, épen tartására, szent könyvek vételére; előmozdítására mind annak a' mi az isteniszteletre tartozik. — Ebből fizetnek az oktató aszszonyok, Conductricek. A' mi ezen költségből megmarad, az a' pap fizetése. — A' második dézmából tésznek templomba menetelkor a' perselybe; csináltatják a' templomba menő, 's más utakat — fizetik az iskola-mestereket, egyházfrákat — tartják a' papot; mikor a' filia Eklésiában prédikál — vendéglük-meg a' szegényeket — adnak ajándékot az iskolás gyermekeknek — fizetik az adójokat. — A' harmadik dézmát

fordítják szegények felsegítésére, tűz és egyéb miatt esett károk pótlására, 's többféle segedelmekre. — Ha valamely iskutulyában nem lenne, az abból határozott költségre, lehet a' másiktól venni, vissza fordítás kötelezése alatt.

E' szerint a' papnak maga személyére meghatározott fizetése nincsen, hanem a' következendő papé, ha ennek ez a' mód nem tetszenék, meg van határozva.

A' francia revolutio alatt mindent elkövetett, annak megakadályoztatására, hogy halgatóji el ne vaduljanak, mint más vidékein történt Franciaországnak. — A' pappiros pénznek vagy assignatáknak a' legérezhetetlenebb módon való kevesítésére a' maga részéről a' maga körében ezt a' módot követte: minden öt Livres darabot (= 100 sou) melyet bevett, a' kiadáskor két souval kevesebben adott-ki, 's az assignata hátára felírta, hogy abból két sou levonódott; ha egy olyan 98 sou-s assignata hozzá vissza került, mikor 5 Livre-t kellett megint kiadni, újra lejjebb szállította értékét két souval, 's ezt is a' hátára felírta.

Az ily assignátákat, az ő vidékében más sem adta senki is feljebb, mint hátára felírt érteke volt, a' pap írása szerint. Ilyen módon adózott tehetsége szerint a' nemzet adóssága vagy az assignaták eltörlésére, 's példát adott milyen a' valóságos *Citoyen*, melyet halgatóji közül is sokan követtek. — Ott létemkor is még sok embernél volt as-

signata, melyeket lassan-lassan úgy váltogatott bé, hogy egy bizonyos cassába bégyülő pénzből, holmi házi-eszközöket, mívszerket vett; azokat elkótyavetyéztette, 's az árrokat csupa assignátákkal lehetett megfizetni. Így a' szegény ember valamit kapott hijában nyakán maradott assignátájáért.

Tarthatják némelyek ezen töredéket egy kis Románának, a' mint én is hajlandó volnék annak venni, ha valahol olvasnám, mert a' papi hivatalnak ideálját, csak itt láttam meg valosulva; — de a' miolta ezt láttam, nagyobb és bizodalmasabb képzetem van az embernek tiszta erkölcsi munkásságáról, 's legédesebb pillantataim közzé tartoznak ma is azok, melyekben a' steinthali papra *Oberlinre*, azon joltévó következésekre, melyek munkásságából áradtak, azon határtalan háládatos tiszteletre, mellyel iránta a' legkisebb gyermektől, a' legöregebbik emberig minden viseltetett, vissza emlékezem. — Csak azt sajnálom, hogy onnat való eljövetelemtől fogva, egyebet azon kevés tudósításon kívül arról a' vidékről nem olvashattam, minthogy a' fennebb említett *Legrand* úr, az akkori francia közönséges *Instructiora* ügyelő Biztosság fejének Báró *Gerándónak* jelentést tett a' steinthali papnak *Oberlinnek* érdemeiről, 's a' völgy lakossainak erkölcsi művelődésekről. Mi következése lett? nem tudom. — Hanem hogy egy olyan embernek, miut ez a' pap volt, a' ki munkálódott a' jóért magáért, 's nem azért hogy

hogy magának hírt, nevet szerezzen; a' ki 50 esztendőök alatt csak kétszer úta-zott-ki pa-rochiájából, egyszer Strassburgba, máskor Basiliába, mind a' kétszer segedelem kérés-ért szegényeinek; hogy egy ilyen embernek a' leggazdababb fejedelem is olyan jutalmat adhatott volna, mely előtte becsesebb legyen cselekedeteiből folyó gyönyörűségénél, 's bel-ső nyúgodalmánál, az iránt merőben kétel-kedem. Eddig hihetőleg virág nőtte hant fed-i tetemeit, de tetteit élenyészni az emberiség nem engedi, mely halhatatlansággal jutal-mazhatja azt, ki embertársait csak egy lé-péssel is közelebb vezette feléje.

Az úta-zó.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Régiség, és Újság.

I

R é g i s é g.

Szeben külső kerítésének idomja több ver-sen változtatott, 's a' váras falai majd több majd kevesebb bástyákkal, és véd-tornyok-kal dicsekedtek, melyek régibb időkben több kemény, és huzomos ostromokat szenvedtek, és Szebent erős helyé tették. — Szebennek legnevezetesebb ostroma vala 1659, és 1660-ban midőn t. i. II. Rákóczi György, a' fe-jedelemségről nem akarván lemondani Bar-tsai Akost Szebenbe szoritotta, 's a' várast megvenni törekedett. Az a'kori ostromot, és

történt dolgokat leírta Dobafalvi Keresztúri Demeter napló-könyvében, mely mint a'kori kézirat, történet íróink előtt nem igen ismeretes, és ily című:

„Acta dierum, sub quibus Illustres Principes Georgius Rákóczi, et Achatius Bartsai una cum suis adhaerentibus, intra, et extra Civitatem Szeben, super Regimine Regni Transylvaniae contendunt. Anno Domini 1660. Per Demetrium Keresztúri de Dobafalva, observata, et conscripta.“

Ezen neveteses, és ritka kéz-iratnak (mely mintegy 60 ivnyi) tartalma magyar nyelven iratott, és számos ok-levelet foglal magában. — Nálam meglévő eredeti példánynak végén olvashatni.

„Demetrius Keresztúri de Dobafalva, in graam. senatus Civittis. Szeben annotatis singulis diebus scribebat. m.p.“ — Ezen sorok után idegen kéz-által iratik:

Hocce anno (az az 1660) die 10 July fata subivit Egregius hic D. Demetrius Keresztúri, quod dolendum.“

Szebent hajdon nem csak rendes fálai, és számos apróbb, és nagyobb véd-tornyai hanem a' váras kerülete előtt lévő számtalan tavak-is erőssé tették. — Ezt bizonyítja és szem-elébe terjeszti Szeben városának azon 1699-dikbeli képe, mely része Erdély ily című ritka föld-rajzának (mappa).

„Mappa della Transilvania, e Provincie contigue nella quale si vedano li confini dell' Ongaria, e li Campam-ti fatti dall' Ar-“

mate Cesaree in queste ultime guerre. Dedicata all' aug-ta Regia Maesta di Gioseppe. Primo, Re de Romani, ed' Ongaria, Da Gio: Morandó Visconti sup-mo Ingeniere per. S. M. Ces: in Transilvania. In Hermanstadt An-o 1699. — Gio: M-do V-ti inven: — Stephanus Welzer de Corona fecit. “ — Ezen már igen elritkult föld-rajznak rézre metsze tt tábláji találatnak Szebenben, Báró Bruckenthal könyv-tárában.

Szeben várossát körül-vevő tavak, a' múlt századnak közepétől fogva földdel megtöltettek, és hol régenten csak békák laktak oda most kellemes kertek, 's lakak épültek. — De bástyáji-is részent lerontattak, részent pedig más célra használtatnak, midőn pedig az említett századnak vége felé a' Disznodi kapu előtt, a' váras falaira a' mostani kaszárnya épülni kezdődött, a' kor sok régi kövek-is tűntek-el, melyeken lévő metszések tanúbizonyságai valának a' vár hajdoni díszének. Ritkaságnak, és emléknek okáért következő két kő-írást bocsátok itt közre.

Disznódi kapu előtt, bal-kézen lévő hajdoni bástya szegletét ékesítette egy kő következő írással, és címekkel:

ILL. PRIN. DO. CHRISOPI. BATH.
D. G. VAIVODAE. TRANS- E. C. MUNI
FICENTIA ET CIVITATIS SUMP'TI
BUS EXTRUCTUM AN. DO. 1578.

Ez alatt következik a' Báthori cím egy hosszukó paisban, melyet két angyal tart, — alatt pedig:

D.OPT. MAX. PROVID. GEORG: HECH
TIO COS. ET ÁLBERTQ HUTTERO IV
DICE REGIO URB. CIB. H. OP. PR. OP.

Ezen sorok alatt van három cím, u. m.

1) Hecht nemzetség címje, a' paisnak felső részében egy posár, az alsóban három rózsa.

2) Szeben város' címje.

3) Hutter' nemzetség címje, — a' paisnak első, és negyedik mezején egy unikornis, repülő nyak-szorítóval, második, 's harmadikán egy fejedelmi süveg.

Ugyancsak a' Disznódi kapu előtt, jobbfelől lévő falban találtatott egy ily írásu kő:

PROPUGNACULUM ISTUD AERE
PUBLICO ERECTUM CURAV. NOB. GROS.
PRUD. AC. CIR. DNOR. MICHAELIS. LUTSCH.
CONSULIS, ET KOLMANNI GOTZMEISTERI
IUD. REG. ANO M.DC.XXII. INCEPTUM,
FINITUM EST IN ANO. M.DC.XXVII.

II.

Ú j s á g.

Muszkaország 1821-től 1831-ig, 10 esztendő alatt, arany bányájiból nyert 106.1/2 milliom Rubelt, melynek nehézsége nyom 2917 mását, 81 fontot, vagy is 27,526 kubik-lábat, az az 227 kubik-ölet, és 88 kubik lábat, — egy esztendőre jön tehát 291 mása 78 font arany.

Erdélynek esztendei arany termési jövedelme mintegy 15 mása arany.

Muszkaország legtöbb aranyat kap-bé a-

rany-mosásból. — Erdély arany-mosás által alig nyer ma egynehány fontot.

Erdélynek hegyei, főképen Zalatna, Abrudbánya, 'sat. környékén, és szomszéd-ságában arannyal gazdagok úgyannyira, hogy a' bányaságot bátran lehetne még három, 's négy annyira is nevelni, — előre pedig szükség lenne a' hegyeket akar köz, akar pedig magányas költségen megfurni (schürfen), és a' szükséges vizek', tavak 'sat. szaporításával a' bányászti munkát könnyebíteni. — De nemcsak az említett környékek, hanem Erdélynek közepes része is elég jeleit adják az elrejtett aranynak, így p. o. ezelőtt kevés idővel Szeben várassa szomszéd-ságában is arany keresés (schürfung) kezdetett, és nyeretett is arany, — remélhetni, hogy ezen igyekezet nem sokára többre menénd.

Gróf Kemény Jó's e f.

A' Földmivelő nép' kereskedői szorgalmának ébresztése 's fentartásáról.

Egy országot a' munkás szorgalmu nemzetek' sorába felemelni akarni, 's a' mellett mégis az önkény-uralkodástól függést kívánni, annyi, mint nyilvános ellenmondásba jöni, 's egyesíteni akarni oly dolgokat, melyek természeteiknél fogva ellenkezők. A' lefolyt századok sem mutatnak egy példát is ilyen egybeolvasztásról. Még a' köztársaságokban is, hol az arisztokratia elnyomhatta volna a' kereskedést, az ország főbbjei tit-

kolták hatalmaikat, 's egyet-érteni törekedtek a' kereskedői karral.

Hogy egy földetbíró, 's nagy térségen kiterjedve lakó földmivelő nép, még akkor is fenállhat, midőn a' lázzadó lengyel nemesek országolnak, vagy a' török Basák vagyunkorságos elnyomásai fojtogatnak, vagy bizonyos fejedelem országatyai despotiája (önkénye) uralkodik, az is megfogható. Elszakasztott állások, saját bírtok, és hosszas megszokás, legcsekélyebb járom alá is hajthatókká teszik a' népeket.

De azon pillantattól kezdve, mihelyt őket ezen egyhangu életből a' művészet műhelyébe általteszszük, 's művész szorgalmi munkákat és kereskedői számításokat kívánunk tőlekk, ekkor ők egyszerre jobbra fordulnak. A' megszokottság' helyébe vágyódás és szenvedély következik, a' magános élet helyébe társasági viszony, a' megtompult restség helyébe utánozni törekvés, az állati elpuhultság helyébe új lelki fejlődések, és a' megszorított életkór helyébe kinyílt politikai látkór fog lépni töstént, találmány, tökepénz, és hitel tartják fen a' kereskedést. De nincs találmány szabadság nélkül, nem gyűl tökepénz bátorság nélkül, 's nem áll fenn hitel kezesség nélkül. Szabadság, bátorság, kezesség pedig minden olyan igazgatásból ki van zárva, mely csak egynek szeszélyitől függ. Kikötőhely, kereskedőbolt még nem elég a' kereskedés virultára; ennek haza kell, a' szó' legvalódibb értelmében; és ingó természetű

lévén saját birtoklása, máshelyt keres és talál is hazát magának, ha tulajdon honjában az megtagadtatik. — Azt igazgatni akar ni, alkalmasint szükség feletti; rendet és törvényt szeret az már magában; 's csak abban áll az igazgatás legvalódibb és fontos tennivalója, hogy azt, igazság és jó hit által, illő határiban megtartsa.

A' dolgok és időhatása már változatlanul megállították ezen vizonti példabeszédet: Szolgaság alatt nincs kereskedés, kereskedés alatt nincs szolgaság, mert az önkény előbb utóbb elüzi a' munkás szorgalmat, vagy a' munkás szorgalom semmivé teszi az önkényt. Ez utolsó kifejlés mindég a' leghihetőbb következés marad. Ezt a' Gondviselés, Európa' mindenik figyelmes szemlélője előtt naponként új új példákkal pecséli.

Lemontey.

A' jó barát.

Két jó barátok a' közelebbi télen Párisnak egy erdőjén együtt utazván 's az út unalmait el akarván üzni tréfáloztak egy más között, így: tréfából Leinitz elő ragadja pisztolyát 's barátjának tartja ezt mondván: nem félsz é hogy meglőlek, de midőn ezt mondja már szól a' pisztoly, 's azonnal halva esik le barátja a' lóról. Leinitz elájul, 's csak akkor ébred-fel midőn jó barátja teste már meg is volt hülve, későre magához jövéen Leinitz felőleli barátja hideg testét 's

viszsa viszi a' városba, itt feljeleni magát hogy ő milyen bűnös, bámulja minden e' szörnyü tettet, de a' törvény azt kívánja, hogy ő fogságba menjen. Meghatá szívét ezen tett egy szószólónak, magára vállalja az ügyet, felbontatja a' meghóltat, 's talál éppen a' szívében egy golyóbist melyet a' Leinitz pisztolyába mér, 's hát mégcsak belé sem megyen. Kilötte hát agyon e' már a' kérdés? Az idő világosságra hozta; éppen midőn Leinitz felfogta tréfából pisztolyát barátjára, egy fa mellett álló uton álló löve rájok; mit nem teszen a' hív barát? — P.

Személyeket bélyegző vonások.

XIV-dik Lajos egy nap hevesen támadá-meg Louvoist, mivel az újonan épített királyi palotának egy ablakja rosz helyre volt alkalmazva. Louvoisra t. i. egyszersmind a' királyi épületekre való fő felügyelés is volt bízva. Boszankodva méne-el a' Minister, 's haragjának e'kép engede szabad menetelt meghittje előtt: „el kell vesznem, mondá, ha ezen embernek, ki ily csekélységben is gáncsot és hibát tud találni, foglalatosságot nem adok. A' háboru őtet leginkább elvonándja építményeitől; Istenemre mondom! háboruja legyen, ha neki nem kell, kell nekem.“ 'S valóban Louvois' mestersége által az augsburgi egyesület minden haladék nélkül megszakadt, 's egész Európát ismét tűz és fegyver boritá-el — Miért? — *mert egy ablak rosz helyen állott.*

Hdgr.